БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО

1000 София, ул. "Сердика", № 4, ет.III, тел. 987-49-02, e-mail: ipn_bas@bas.bg

Р Е Ц Е Н З И Я

ОТ ПРОФ. Д-Р ИРЕНА ИЛИЕВА

Институт за държавата и правото, Българска академия на науките,

за присъждане на образователната и научна степен „доктор" на Тодор Димитров Дочев в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление Право 3.6. (Международно право и международни отношения) на тема:

МЕЖДУНАРОДНА АДМИНИСТРАЦИЯ НА ТЕРИТОРИИ

Правомощия на Съвета за сигурност по глава VII от Устава на ООН за поддържане и възстановяване на международния мир и сигурност

I. ***Кратки биографични данни за докторанта***

Тодор Димитров Дочев е завършил средното си образование в Софийската математическа гимназия. През 1999 г. се дипломира като магистър по право в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски". Магистър е по международно право от Лайденски университет, Кралство Нидерландия.

Бил е експерт-юрист в Народното събрание на Р България, адвокат/правен съветник в БТПП, Американска асоциация на юристите, Правна инициатива за Централна Европа и Евразия, програмен директор, член на Управителния съвет и Съвета на учредителите на Български институт за правни инициативи, Консултант в PricewaterhouseCoopers Services, понастоящем работи в The Migrant Lab, Лондон, Обединеното кралство.

От 1.10. 2008 г. е зачислен като задочен докторант в Института за държавата и правото при БАН. Отчислен е с право на защита на

1.10.2013 г. със Заповед на Директора на ИДП № РД-09-056/26.09.2013 г.

Има многобройни специализации, сред които в Хагската академия по международно право, Кралство Нидерландия, Международен летен университет, Свободен университет – Берлин, Германия, лятно училище по европейска интеграция Алпбах, Австрийски колеж, Австрия и др.

II. Общо описание на представения дисертационен труд

Представен е дисертационен труд в обем от 354 страници, 897 бележки под линия, включително въведение, заключение и списък на използваната литература.

Дисертационният труд е разпределен в пет глави (заключението неправилно е посочено като Глава шеста), които са относително балансирани по обем на съдържанието, с превес на Глава втора (в обем от 81 с.).

В Увода (необичайно голям от 40 с.) Т. Дочев систематизира доктриналните дефиниции на аномални явления в международното право, позовавайки се върху трудовете на Ласа Опенхайм от началото на миналия век и проследявайки изследванията на други автори (Х. Лаутерпахт, Вержийл, М. Идит и др.).

Предметът на изследването е формулиран по следния начин: „въпрос за аномални хипотези, в които са налице няколко субекти, едновременно упражняващи или притежаващи суверенни права по отношение на една и съща територия“ (с. 24). В рамките на този основен предмет на изследване авторът поставя още два важни теоретични въпроси:

- Относно правните механизми, чрез които се създават подобни аномални ситуации и
- характера на създаваното правоотношение, съществуващо между упражняващия суверенни права външен субект, първоначалния суверенен субект, и територията (заедно с населението й) обект на управление.

Както сочи Т. Дочев „Централен въпрос на настоящето изследване е именно динамиката на зависимостите между правния източник, характера на администриращия субект и обема на властнически правомощия, изразяващи се в степента на упражняване на териториалния суверенитет“. (с. 26).

Като подзаглавие дисертационния труд има уточняващ предмет, а именно правомощията на Съвета за сигурност по Глава VII от Устава на ООН. Както сочи авторът: „Фокусът на настоящия труд е насочен към изследване на *ефектите* на международно

териториално управление, създавани по силата на глава VII от Устава на ООН, като специфичен подвид на аномалните териториални ситуации“. (с. 26)

Глава първа (в обем от 31 с.) е озаглавена „Позициониране на международното териториално управление на картата на международното право“ и представлява опит на автора да постави предмета на изследване в досегашната концептуална основа. Структурирана в четири параграфа, тази част представлява преглед на формирането на понятието „международно териториално управление“ в изследванията на различни автори, опит да се постави проблема в рамките на общото международно право, разсъждения върху понятието за „суверенитет“ и свързване с Устава на ООН. От съдържателна гледна точка тази Глава дава база за декларираното от автора поставяне на изследването в контекста на общото международно право, както и на тезата за делимостта на държавния суверенитет. Параграф 4 по съдържание не съответства на заглавието.

Глава Втора е посветена на първите опити за интернационализация и прехода от многодържавно към международно териториално управления. Тя е структурирана в два параграфа.

В нея Т. Дочев прави важно терминологично уточнение, а именно, че понятията „международно териториално управление“, „международна администрация на територии“ и „интернационализация“ са взаимно заменяеми и ще бъдат използвани като такива в изложението (с. 78).

Във всички случаи те се използват в изложението по отношение „...на аномална териториална ситуация, при която част (или всички) от правомощията на върховна власт по отношение на дадена територия са възложени за упражняване, въз основа на международното право и опосредено от валиден международноправен акт, на международен орган с универсален характер“. (с. 79).

В тази глава авторът сполучливо разграничава началните опити за интернационализация на две категории. В първата влизат примери на интернационализация, управление от „затворен консорциум от държави“ (Свободният град Краков и Международната комисия за контрол на Албания), а във втората – интернационализация под егидата на международна организация, в примера с Данциг - Обществото на народите. Правилно на с. 111 Т. Дочев приема, че Данциг (сегашният Гданск) е самостоятелен субект на международните отношения, макар и с известни ограничения на международната му правосубектност. Обоснован е изводът, че

„управление на Данциг е не само пример за “интернационализация”, но и преходен модел в развитието на института“. (с. 116).
„Ето защо, настоящият автор е на мнението, че интернационализацията на Саар и Данциг е колкото стремеж да се неутрализират потенциални регионализирани конфликти, толкова и инструмент на нова тенденция на уреждане на междудържавните отношения, включваща стремеж към мирно уреждане на съществуващи спорове и основаване на външната политика на правото за сметка на силата“ (с. 144).

По-нататък в същия параграф се разглежда статута на Саар и на Летисия. Значението на казуса „Летисия“ Т. Дочев определя като повратна точка в режима на интернационизация. Според него, „От този момент насетне, инициативата за възстановяване и поддържане на международния мир като че ли спира да бъде прерогатив на индивидуални държави, действащи не рядко самостоятелно, а понякога и колективно, и преминава в ръцете на универсалната международна организация“. (с. 155).

Глава Трета е посветена на провеждането на международно управление на територии от ООН. Тя също е разделена на два параграфа. В първия се разглеждат статута на Триест и на Йерусалим, а във втория – мисията на ООН в Конго и Временния изпълнителен орган на ООН за Западна Нова Гвинея. Тя представлява интерес от гледна точка на развитие на института на международна администрация на територии и свързването му с мироопазването. Доколкото статутът на Триест е бил предмет на изследване в българската специализирана литература, принос представлява представянето на нереализирания статут на Йерусалим, както и интерпретацията на мисията на ООН в Конго в контекста на интернационализиране на територии. Подпараграфът, посветен на Временния изпълнителен орган на ООН за Западна Нова Гвинея (сега е индонезийката провинция Западен Ириан – Папуа Нова Гвинея) е много малък.

Глава Четвърта е озаглавена „Правна основа и правни ефекти на интернационализацията“. За съжаление, в нея има повторение на части от Глава Първа относно дефинициите за „интернационализирани територии“ (Идит) и „международно териториално управление“ (Ралф Уайлд). Т. Дочев въвежда в обръщение термина „международно трансформативно управление“ (с. 213) като подкатегория на горните две, но без достатъчно ясна теоретична обосновка.

В параграф 1.2. се повтаря вече достатъчно изчерпателно представеното историческо развитие на института. (с. 214 – 216).

Едва на с. 216 авторът изяснява какво разбира под „международно трансформативно управление“: „... институтът на международно трансформативно управление е подвид на общата категория на териториална интернационализация, която от своя страна предполага субектът провеждащ управление да бъде международна организация“. В тази част Т. Дочев прави опит за класификация на т. нар. „международно трансформативно управление“:

- Териториално управление, основано единствено на международен договор (Свободният град Краков, Саар, Свободният град Данциг, Триест и др.);
- Териториално управление, основано едновременно на международен договор и международноправен акт на международна организация (мисията на ООН в Западен Ириан, Временната власт на ООН в Камбоджа, мисията на ООН за подпомагане на Афганистан) и
- Териториално управление, основано на международното хуманитарно право. В тази доста спорна трета част от класификацията Т. Дочев поставя окупацията на Ирак от 2003 г., цитирайки Ерика де Вет.

Проблемът за трансформативното териториално управление, основано върху резолюции на Съвета за сигурност на ООН по Глава VII от устава е разгледан на с. 219 – 230.

В тази част авторът справедливо си задава ключовия въпрос относно правната основа за осъществяване на такова управление от Съвета за сигурност. Той добросъвестно представя различните групи становища. Според едната група автори правомощията на СС са толкова широки, че той може да предприема трайна промяна на статута на територии. Според втората категория изследователи, не съществува правна възможност ООН да наложи каквато и да е форма на държавно управление на населението на територията поставена под нейно управление. За съжаление Т. Дочев се опитва да „помири“ двете тези, без да очертае ясно собствено авторово видане по този ключов за дисертационния труд въпрос.

Вторият параграф е опит да се разграничи международното трансформативно управление от окупациите, използвайки красическата теория за съставните части на суверенитета – imperium и dominium.

Параграф 2.3. на тази Глава е същностен за дисертационния труд. Той е озаглавен „Трансформативно международно управление“. Правилно Т. Дочев поставя въпроса за правния източник на външната намеса и обема на правомощията на международния орган. Като пример за широки правомощия авторът привежда

Временната мисия на ООН в Косово в периода 1999 – февруари 2008 г., при която международният орган поема пълния контрол върху законодателната, изпълнителната и съдебната власт, както и външните отношения.

Внимателният прочит на параграф 2.4. води до извод, че авторът извежда примат на резолюциите на СС като източник на интернационализация на територии и счита договорната основа като второстепенна. Той отива още по-далеч с твърдението, че „международните администрации имат характера на субсидиарни органи на Съвета за сигурност“ (с. 249). Международните териториални администрации под егидата на СС на ООН са класифицирани в три категории: подпомагащи мисии (мисията на ООН в Конго), съ-управителни мисии (Западен Ириан, Камбоджа, Преходната администрация на ООН в Източна Славония и трансформативни международни администрации от пленарен тип (Косова и Източен Тимор) (с. 250 – 254).

Глава Пета е посветена на върховенството на закона и поддържането на международния мир и сигурност. Въпреки опита за терминологично „избистряне“ Т. Дочев пише за „върховенство на закона“ и „върховенство на правото“ (с. 293). Последното разглежда от гледна точка на вътрешното право и международните отношения. Интересни разсъждения са посветени на следконфликтното възстановяване и върховенството на правото. Според автора „трансплантирането на правни институти достига монументални размери“ при Временната администрация на ООН в Косово (с. 302). Структурно тази глава е доста хаотична, например „историческото развитие на концепцията за върховенството на правото в международните отношения“ е след изследването на съотношението между международното териториално управление и върховенството на правото.

Заключението неправилно е обособено като Глава шеста. То систематизира авторовите разсъждения в основното изложение и синтезира: дефиниция на „международното териториално управление“ (с. 331-332); източниците на аномалните териториални ситуации; ефекта върху суверенитета и правото на самоопределение; трансформирането на инструментариума на основата на глава VII от УООН. Авторът прави извод, че практиката на международната териториална администрация изиграва не малка роля за прогресивна промяна на международното право и най-вече за насърчаване на мирното разрешаване на международни спорове“ (с. 339).

Т. Дочев счита, че „международното териториално управление не е, поне в разглеждания режим на действие, механизъм за създаване

на международна правоспособност, или не поне в рамките на преходното, временно управление“. (с. 342).

III. Обща оценка на научните достойнства и приноси на дисертационния труд

1. Предметът на изследване е актуален, значим и неизследван в този си аспект в българската литература. Международната администрация на територии се е развивала исторически твърде различно и от теоретична гледна точка е „гранично“ явление или част от проблема за нетрадиционната правосубектност в международното публично право. Има съществена корелация и правото на международните организации (ООН).

2. Важен принос на дисертационния труд е изясняването на терминологията, по-специално заявеното използване като взаимно заменяеми на понятията „международно териториално управление“, „международна администрация на територии“ и „интернационализация“.

3. Представеното историческо развитие на института на международната администрация на територии е приносен компонент на дисертационния труд.

4. Представянето на нереализирания статут на Йерусалим.

5. Съществен принос е поставянето на проблема за трансформативното териториално управление, основано върху резолюции на Съвета за сигурност на ООН по Глава VII от устава.

6. Формулирано е определение за „трансформативно териториално управление“ и то е отграничено от други явления, като окупациите.

7. Авторът характеризира международната администрация на територии като принудителна мярка по смисъла на глава VII от Устава на ООН насочена към справяне с конфликтни ситуации, произтичащи от особено сериозни проблеми в държавното управление на определена суверенна държава или спор за принадлежността на суверенитета по отношение на конкретна държавна територия.

8. Изведен е приматът на резолюциите на СС като източник на интернационализация на територии, договорната основа се счита като второстепенна.

9. Изводът, че „международните администрации имат характера на субсидиарни органи на Съвета за сигурност“.

10. Направена е теоретична връзка между практиката на международната териториална администрация и мирното разрешаване на спорове съгласно Устава на ООН.

11. Направена е класификация (макар и спорна) на международните териториални администрации под егидата на СС на ООН

IV. Конкретни научни достойнства и приноси

Авторът прави интересно практическо предложение в автореферата, а именно да се уреди механизъм за постигане на недвусмислено и ефективно решение относно бъдещия статут на Косово (окачествено като пропуск на СС на ООН).

За общите и конкретни научни достойнства и приноси на труда съществено значение има и фактът, че в процеса на работа над дисертационния труд Т. Дочев е публикувал 3 статии по темата на дисертацията, както и е защитил магистърска теза в Юридическия факултет на Лайденския университет, Холандия.

V. Критични бележки

Следва да отбележа и някои критични бележки. Най-съществените са от структурно естество. Уводът е несъразмерно голям и надхвърля по обем Глава Първа. Както вече отбелязах, Заключението е обозначено като Глава Шеста.

Не е доказано твърдението на с. 194, че „ранните хипотези на международно териториално управление имат изключително важен нормативен ефект за концептуализиране на правната възможност международна организация да бъде субект на суверенни права и като такъв да е в състояние да упражнява върховна власт върху територия, която до момента на институционализиране на администрацията е принадлежала и се намирала се под контрола на суверенна държава“.

Невярно е твърдението за правоприемство между ООН и ОН на с. 215 .

Не е изяснено какво представляват трансформативни международни администрации от пленарен тип.

Налице са множество повторения на вече изложени от автора исторически моменти, както и прегледи на дефиниции, които вече посочих по-горе в рецензията. Важни авторови съждения се намират в бележки под линия (напр. бел. № 179 на с. 78-79).

Използвани са много чуждици, за които има български думи (напр. „интрузивно“,), неправилно са използвани „анексация“ вместо „анексиране“ (с. 94, 117, 132, 236, 237), „резервации“ вместо „резерви“ (с. 309) и др.

Сложността на проблематиката на много места води автора до колебливи или примиряващи различни диаметрални възгледи твърдения.

Горепосочените критични бележки в никакъв случай не омаловажават научните приноси на Т. Дочев областта на международното право и международните отношения.

VI. Заключение

Изложените по-горе преценки за общите и конкретни научни достойнства на разглежданата дисертация и направените критични бележки могат да послужат като основа за оценката на научните качествата на представения дисертационен труд.

Това, което може да се обобщи е способността на Тодор Дочев да избира за изследване изключително актуален, неразработван в българската международноправна наука проблем, да поставя големи теоретични въпроси и търси техните отговори.

В заключение, предлагам научното жури да присъди на Тодор Димитров Дочев образователната и научна степен „доктор”.

РЕЦЕНЗЕНТ:

проф. д-р ИРЕНА ИЛИЕВА

София, 11 януари 2016 г.